

PIOTR LANDSBERG

EDUKACJA KULTURALNA W WIELKOPOLSCE

W Wielkopolsce zadania związane z edukacją kulturalną realizują różnego rodzaju podmioty: instytucje kultury (organizowane zarówno przez administrację rządową i samorządową), a także liczne organizacje pozarządowe. W pierwszej grupie podmiotów, wskazać można między innymi: 5 teatrów dramatycznych i 1 lalkowy, 3 teatry muzyczne, dwie filharmonie, 85 muzeów, 720 bibliotek publicznych oraz 433 domy i ośrodki kultury.

W świetle statystyk liczby obrazujące działalność tych ostatnich mogą wydawać się imponujące. Skala działalności tych placówek, angażujących dzieci, młodzież i dorosłych w różne formy aktywnego uczestnictwa w kulturze, jest w Wielkopolsce bardzo duża. Jej istotne uzupełnienie stanowią przedsięwzięcia realizowane przez biblioteki i muzea. W większych ośrodkach działalność edukacyjną prowadzą także instytucje artystyczne (teatry i filharmonie), w ośrodkach mniejszych są to kluby i świetlice, ułatwiające także dostęp do kultury ludności wiejskiej. Według statystyk z roku 2007, w omawianym okresie zorganizowano w nich 16 139 różnorodnych imprez dla 3 073 001 uczestników oraz 371 kursów specjalistycznych z zakresu języków obcych, plastyki, nauki gry na instrumentach, wiedzy praktycznej, tańca towarzyskiego i informatyki. Ośrodki te dysponowały łącznie 219 salami widowiskowymi, a także 450 pracownikami specjalistycznymi. Działo w nich 1 549 zespołów artystycznych, skupiających 27 224 osób¹. Warto przy tym zauważyć, że pod względem liczby domów kultury i pracowni specjalistycznych Wielkopolska zajmuje wśród wszystkich regionów pozycję drugą, jeśli chodzi o liczbę pracowni specjalistycznych i członków zespołów artystycznych trzecią, a liczbę zespołów - czwartą. Liczby te obrazują w sposób znaczący edukacyjny potencjał wielkopolskich domów kultury.

¹ Prezentowane dane zebrane są w raporcie *Kultura w 2007 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008.

Omawiając zbiór podmiotów, realizujących zadania z zakresu edukacji kulturalnej, nie sposób jest pominąć organizacji pozarządowych, których dokładną liczbę działających na terenie Wielkopolski trudno jest określić. O dużej liczbie fundacji i stowarzyszeń świadczyć może chociażby fakt, iż w ogłaszanych corocznie przez samorząd Województwa Wielkopolskiego otwartych konkursach ofert na zadania z zakresu kultury w latach 2007 – 2010 zgłoszonych zostało odpowiednio 596, 827, 768 i 577 projektów.

Charakterystykę odbiorców działań edukacyjnych trudno jest przedstawić w sposób ogólny. Wśród omówionych wcześniej podmiotów wiele jest takich, które w sposób bardzo świadomy konstruują swoją ofertę programową, kierując ją do konkretnego odbiorcy. Do takich należą chociażby filharmonie realizujące koncerty dla dzieci, teatry umieszczające w swym repertuarze pozycje lekturowe i muzea realizujące rodzinne imprezy plenerowe, służące prezentacjom dawnych zwyczajów. Dobrym przykładem świadomego poszukiwania adresatów proponowanych działań jest funkcjonowanie poznańskiej Opery, w repertuarze której znaleźć można spektakle wyraźnie kierowane do koneserów, odbiorców sporadycznie bywających w tego rodzaju instytucjach oraz młodych widzów. Inaczej rzeczy mają się w domach kultury. Przywoływane wcześniej wyniki badań jakościowych nad ich funkcjonowaniem stanowią podstawę do wysunięcia tezy, iż w działalności wielu domów kultury nie istnieje świadomość misji, ani też wiedzy na temat potrzeb odbiorców proponowanych działań. Osoby, które wzięły udział w badaniach, stwierdziły, iż najliczniejszą grupą jej odbiorców, w przypadku domów i ośrodków kultury, są dzieci i młodzież. Drugą znaczącą grupą są seniorzy. Oznacza to, że istnieją takie grupy wiekowe, które pojawiają się w tego rodzaju instytucjach stosunkowo rzadko: gimnazjaliści, licealiści, studenci oraz osoby pracujące. Jest to poważny sygnał, że oferta domów i ośrodków kultury powinna mieć inny kształt, uwzględniający potrzeby różnych grup wiekowych². Podobne konkluzje wysnuć można z Raportu z badań nad muzeami, dla których organizatorem jest samorząd Województwa Wielkopolskiego. Wykazały one między innymi to, że wiele tego rodzaju placówek nie uwzględnia w swojej ofercie lekcji muzealnych bieżących programów nauczania w szkołach³. Brakuje tu czasem także zróżnicowania wspomnianych zajęć pod kątem wieku, a co za tym idzie – kompetencji kulturowych odbiorców. W przywoływanym już wcześniej „Raporcie o edukacji kulturalnej” postawiona jest teza, że pomimo deklaracji, iż w podejmowanych działaniach edukacyjnych uwzględnia

² P. Kieliszewski, M. Poprawski, P. Landsberg, P. Gogołek: op. cit.

³ W. Dohnal: Działalność edukacyjna muzeów wielkopolskich w opinii nauczycieli. Raport z badań ankietowych, opracowany na zlecenie Zarządu Województwa Wielkopolskiego. Poznań, 2006.

się potrzeby innych grup wiekowych, to w praktyce edukacja kulturalna ograniczana jest do oddziaływań na dzieci i młodzież. Zdaniem autorki, badania od lat pokazują zarówno wielostronną degenerację systemu edukacji kulturalnej, jak i wymykanie się społeczeństwa, a w szczególności młodzieży spod jego wpływu. Trudno nie zgodzić się także z opinią, iż współcześni odbiorcy działań edukacyjnych (nawet dzieci) nie dają się dzisiaj wtłoczyć w ramy procesu hierarchicznej edukacji kulturalnej, takiej, w której jasno ustalona jest strona edukująca i edukowana, gdzie działa autorytet pedagogiczny oraz istnieje kontrola nad edukowanymi. Ich kompetencje kulturowe są mocno zróżnicowane, czasem wyższe niż edukatorów, którzy w związku z tym muszą zacząć traktować ich jak zindywidualizowanych partnerów w sytuacji dialogu, a nie jak homogeniczną masę biernych odbiorców, którzy potrzebują uprzystępnionych treści⁴.

JAKA EDUKACJA KULTURALNA?

Dzięki edukacji kulturalnej możliwe jest kształtowanie życiowej orientacji, rozwijanie wrażliwości, zdolności i zainteresowań jednostek oraz grup społecznych. Jej zakładanym rezultatem jest wyższa jakość życia, wykraczająca ponad wymiar egzystencji bytowej, czemu towarzyszy zdolność i wola określonej partycypacji w życiu kulturalnym⁵. Wpływa ona, a przynajmniej wpływać powinna, na poziom wykształcenia ludzi. Z całą pewnością ma kluczowe znaczenie dla istnienia, ale także i konceptualizacji obrazu osoby, którą określamy mianem „człowieka kulturalnego”. Jak jest obecnie postrzegany kulturalny mieszkaniec naszego kraju? Z przeprowadzonych w roku 2008 badań wynika, że jest to człowiek przede wszystkim wykształcony, lecz posiadający nie tylko specjalistyczną wiedzę, ale także wiedzę bardziej ogólną. Jego zainteresowania wykraczają poza ramy życia codziennego. Kolejną istotną cechą człowieka kulturalnego jest jego „obycie”, zatem umiejętność zachowania się w różnych sytuacjach, znajomość zasad dobrego wychowania. W zakresie semantycznym „obycia” mieści się również „bywanie” w różnego rodzaju instytucjach kultury. To również osoba, która dobrze posługuje się językiem polskim, posiada odpowiednio bogate słownictwo. Powyższy zbiór uzupełniają ogólne normy grzeczności, nakazujące traktowanie innych ludzi z szacunkiem oraz umiejętność budowania

⁴ B. Fatyga: op. cit.

⁵ D. Jankowski, *Edukacja kulturalna, czyli jaka?* W: D. Jankowski (red.), *Edukacja kulturalna. Szkoła i rodzina*, Kalisz 1993; D. Jankowski, *Wprowadzenie*; także *Wartości – aktywność artystyczna – paradygmaty działalności kulturalnej*, w: D. Jankowski (red.), *Edukacja kulturalna i aktywność artystyczna*, Poznań 1996.

dobrych, życzliwych i eleganckich relacji z innymi ludźmi⁶. Warto zauważyć, że wśród cech konstytuujących współczesnego „kulturalnego” Polaka dość wysoko sytuuje się wspomniane „bywanie”, zatem korzystanie z kultury zinstytucjonalizowanej. „Typ idealny” człowieka kulturalnego odbiega od rzeczywistości w sposób bardzo dramatyczny. W tej sytuacji słusznym wydaje się być postulat autorki „Raportu o edukacji kulturalnej” mówiący o tym, że najważniejszymi kwestiami, wymagającymi podjęcia natychmiastowych działań są: ulegające ciągłej erozji potrzeby kulturalne, niska jakość życia zbiorowego Polaków, a także nowe metody pracy edukacyjnej na polu kultury i szkolenia kadr.

⁶ W. Burszta, M. Duchowski, B. Fatyga, J. Nowiński, M. Pęczak, E. Sekuła, T. Szendlak: Raport o stanie i różnicowaniach kultury miejskiej w Polsce. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2009.